

La splendeur et le mal: arbeidsmarkt en loonkosten in 2005

Arbeidsmarkt en loonkosten. In Nationale Bank van België (2006). *Verslag 2005. Deel 1. Economische en financiële ontwikkeling.* (pp. 73-92). Brussel: Nationale Bank van België.

Het jaarverslag van de Nationale Bank van België haalde in februari de nationale pers. Een van de headlines had betrekking op de arbeidsmarkt. Het verslag maakt melding van 40 000 nieuwe banen. Naast de arbeidsmarktrends, analyseert het verslag eveneens de ontwikkeling van de loonkost in de particuliere sector op ontvullende wijze. Per gewerkt uur stegen de loonkosten met 2,2% omwille van de hoger dan verwachte loonindexering. De Bank roept de sociale partners dan ook op tot loonmatiging teneinde de jobgroei verder te ondersteunen. Een ontsporing van de loonkosten is immers 'un mal' die de 'splendeur' van de jobgroei in gevaar kan brengen. Loonmatiging moet 's lands concurrentievermogen zodanig versterken dat de nationale groei, werkgelegenheid en welvaart op duurzame wijze kan worden gewaarborgd.¹

De arbeidsmarktanalyse van de Nationale Bank is een van de vele jaaroverzichten van de arbeidsmarkt die tegenwoordig in allerlei (jaar)verslagen verschijnen, maar wel een van de betere dat zich bovendien onderscheidt door een nuchtere en diplomatische stijl. Het gaat om een beknopt, maar uiterst nuancerende analyse die tegelijkertijd geen compromissen qua leesbaarheid sluit. Zo werd met het oog op de leesbaarheid een aantal nevenaspecten naar afzonderlijke kaderstukken verbannen (bijvoorbeeld de kostenverlagende maatregelen ter

ondersteuning van de vraag naar arbeid). Bovendien verleent het verslag een bijzondere dimensie aan de ontwikkelingen op de Belgische arbeidsmarkt door ze steeds in een Europese context te plaatsen. Verdienstelijk is ook dat het verslag zich niet verliest in het oerwoud van arbeidsmarktstatistieken, maar tevens tekst en (politieke) uitleg biedt. De belangrijkste beleidsdaden van 2005 worden uitgebreid toegelicht (bijvoorbeeld het Generatiepact). De belangrijkste boodschap van het verslag staat echter tussen de lijnen te lezen en werd door een aantal krantencommentaren extra in de verf gezet: de lage rentestand van de voorbije jaren ging volgens de Bank op aan nieuwe beleidskeuzes en niet aan

het afbouwen van de schuldpositie noch aan het verbeteren van de concurrentiekracht.

Arbeidsmarkt: 40 000 nieuwe banen

Het verslag bericht over de gunstige ontwikkeling van de werkzaamheid, die inzette in het laatste kwartaal van 2003 en zich in 2005 doorzette. Het groeitempo vertraagt wel ten gevolge van de conjunctuurverzwakking van eind 2004 en begin 2005,

maar volgens de NBB werden in 2005 gemiddeld zo'n 40 000 (of +1%) nieuwe banen in België gecreëerd (ten opzichte van gemiddeld 24 000 in 2004). De werkzaamheidsgraad (het verslag spreekt consequent van werkgelegenheidsgraad) in België stijgt hierdoor in het tweede kwartaal van 2005 tot 61%.

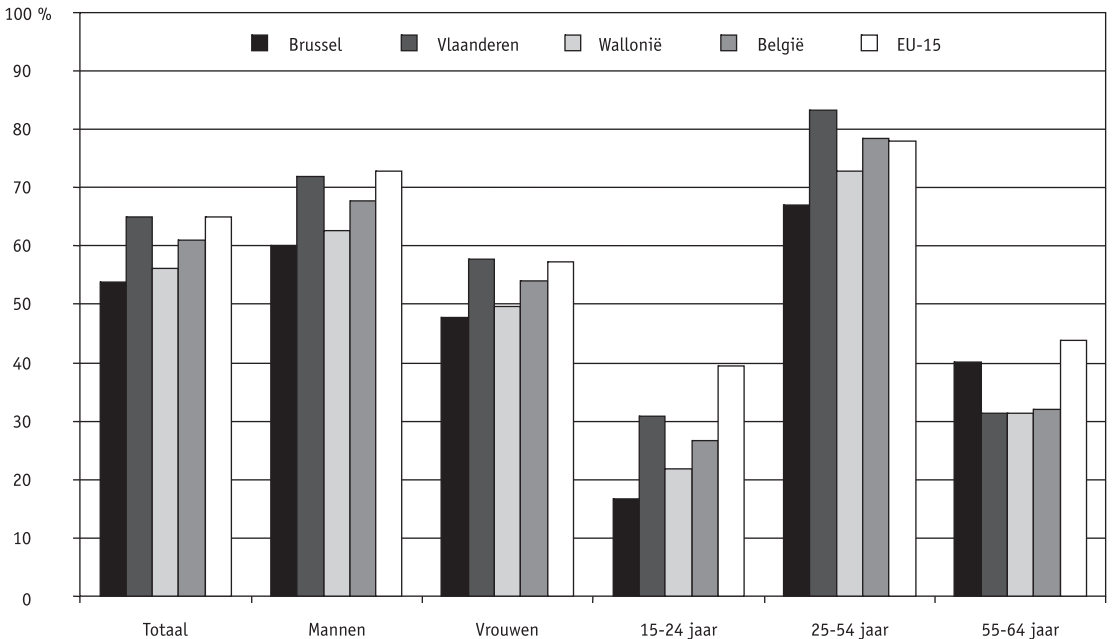
De auteurs verklaren deze groei in eerste instantie door de toename van het aantal zelfstandigen. Sinds 1997 loopt het aantal zelfstandigen terug, maar deze trend wordt in 2005 gekeerd dankzij de afbouw van administratieve formaliteiten voor het oprichten van een bedrijf, de fiscale aanmoediging voor adviesverlening en een opwaardering van het sociale statuut van de zelfstandigen. Het feit dat in 2005 minder bedrijven de boeken neerleggen, draagt eveneens bij tot het groeiende legioen zelfstandigen. Bij de loontrekkenden beperkt de groei zich uitsluitend tot de particuliere sector. Voornamelijk de sector 'financiële activiteiten, onroerende goederen, verhuur en dienstverlening aan bedrijven' floreert. De Bank besteedt hier ook aandacht

aan de bevordering van de buurtdiensten en -banen. Gemiddeld 18 000 personen werken in 2005 in dit dienstenchequestatuuut. De auteurs wijzen er echter op dat het nettowerkgelegenheidseffect gering uitvalt omdat heel wat van deze banen voordien al in de statistieken zaten, ofwel onder het mom van Plaatselijke Werkgelegenheidsagentenschappen ofwel als (correctie voor) zwartwerk. Ook de omvang van de subsidie (21 500 € per werknemer) wordt genuanceerd door te wijzen op de terugverdieneffecten.

Het verslag brengt deze trends in verband met de ontwikkelingen op de Europese arbeidsmarkt. Zo wijzen de auteurs op het feit dat de werkzaamheidsgraad in het Vlaams Gewest opliep tot 64,9% en daarmee het EU-15-gemiddelde benadert (figuur 1). Het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest scoren met respectievelijk 56% en 54% zo'n 10 procentpunten lager dan EU-15. Het Vlaams Gewest boekt steevast betere resultaten dan de overige gewesten, uitgezonderd in het geval van de Brusselse *55-plussers*. In vergelijking met de Europese Unie

Figuur 1.

Werkzaamheidsgraad van de 15-64-jarigen naar geslacht en leeftijd (België, de gewesten en EU-15; tweede kwartaal 2005)

Bron: Europese Commissie (geciteerd in NBB, *Verslag 2005*, p. 78, kader 10).

blijft de werkzaamheidsgraad van de 55-plussers in België echter zeer laag. Het verslag verklaart de geringe participatie van deze leeftijdsklasse door het bestaan van talrijke vervroegde uitstapregelingen. Tabel 1 geeft wel aan dat het aantal conventionele brugpensioenen en het aantal oudere werklozen in 2005 stabiel blijft, maar de tabel illustreert tegelijkertijd het stijgende succes van het tijdskrediet. Het verslag licht hier tevens de maatregelen uit het Generatiepact toe.

Naast de 55-plussers, wijzen de auteurs aan de hand van figuur 1 op het lage aantal werkenden in de *jongste leeftijdsgroep*. In 2005 werkt elke vierde Belg van 15 tot en met 24 jaar (in vergelijking met 39% in EU-15). Als verklaring wordt uiteraard de leerplicht aangehaald, maar wordt ook uitdrukkelijk verwezen naar het geringe financiële voordeel dat de combinatie studeren-werken oplevert. Het ongunstige parafiscale regime en de gevolgen voor de ouders op het vlak van belastingen en kinderslag verhinderen volgens het verslag een grotere participatie van de jongeren.

De vergelijking met de Europese Unie op het vlak van *onderwijsniveau* en nationaliteit flatteert ons land evenmin (Figuur 2). De laag- en middengeschoolden zijn in België minder vaak aan de slag dan in EU-15 – dit in tegenstelling tot de hooggeschoolde

Belgen. In België werken in 2005 slechts een op de twee laaggeschoolden en twee op de drie midden-geschoolden (versus acht op de tien hooggeschoolden). De werkzaamheidsgraad in het Vlaams Gewest doet het ook naar onderwijsniveau beter dan in België, ook al zijn de verschillen tussen de gewesten voor hooggeschoolden een stuk kleiner. Een laatste verschilpunt met de Europese werkzaamheidsgraad heeft betrekking op de *nationaliteit* van de werknemers in België. Er bestaat zelfs een zeer aanzienlijk verschil ten opzichte van de Europese Unie met betrekking tot het inschakelen van alloctonen van niet-EU-herkomst. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met een verhoudingsgewijs grote buitenlandse beroepsbevolking, presteert op het vlak van de werkzaamheidsgraad van EU-burgers dankzij de aanwezigheid van internationale instellingen voor een keer even goed als het Vlaams Gewest.

Het verslag confronteert deze ontwikkeling van de werkzaamheid met het stijgende aanbod aan arbeidskrachten. In feite volstaat de werkzaamheids-groei in 2005 niet om de werkloosheid terug te dringen. Ook anno 2005 neemt het aantal arbeidskrachten in België nog steeds toe ten gevolge van de alsmar hogere activiteitsgraad en de groeiende bevolking op arbeidsleeftijd. Daarmee stijgt het aantal werkzoekenden in 2005 gemiddeld met 20 000 personen. Ook al was deze stijging kleiner

Tabel 1.
Oudere werklozen, brugpensioenen en tijdskredieten

	Vrijgestelde oudere werklozen		Voltijdse brugpensioenen		Voltijdse tijdskredieten (1)	
	50-64 jaar	waarvan 55-64 jaar	50-64 jaar	waarvan 55-64 jaar	50-64 jaar	waarvan 55-64 jaar
1996	99 554	64 741	134 811	126 417	2 233	1 082
1997	115 952	70 770	130 636	122 685	2 384	1 036
1998	124 248	74 415	123 743	115 495	2 576	1 068
1999	132 816	79 748	118 575	109 516	2 761	1 137
2000	140 763	85 558	114 478	105 759	3 258	1 432
2001	147 919	92 561	109 950	102 793	3 800	1 773
2002	152 309	99 132	106 482	100 403	4 175	2 150
2003	146 417	105 285	107 915	101 462	4 935	2 934
2004	136 907	108 749	109 869	102 630	5 922	3 974
2005	125 683	108 885	109 018	102 914	6 983	5 071

(1) Deze cijfers omvatten de begunstigden van een voltijdse loopbaanonderbreking en, vanaf 2003, van een tijdskrediet

Bron: RVA (geciteerd in NBB, *Verslag 2005*, p. 83, tabel 20).

dan in 2004 (+38 000), de werkloosheidsgraad groeit toch verder van 8,4% naar 8,8%. De auteurs voeren deze ontwikkeling – in essentie – terug tot drie trends. Enerzijds daalt de jongerenwerkloosheid in 2005 voor het eerst sinds 2001. Ook bij de werkzoekende Belgen van 25 tot en met 50 jaar valt er goed nieuws te rapen: hier doet zich een forse groeivertraging voor. Alleen de 50-plussers laten het afweten met een sterke toename van 21 000 werkzoekende personen. In welke mate het hier om een statistisch artefact gaat, laat het verslag in het midden. Er wordt alleen verwezen naar de bekende statuutwijziging bij de oudere werklozen. De gunstige trends in de andere leeftijdsgroepen worden in verband gebracht met de daling van de (para)fiscale druk op de lage inkomens (bijvoorbeeld door middel van de werkbonus) en de betere begeleiding door de arbeidsbemiddelingsdiensten. Wat dit laatste betreft, vermelden de auteurs het opleidingsaanbod, de vernieuwde controle op de criteria voor een werkloosheidsuitkering en de onlangs uitgebreide begeleidingsinspanningen.

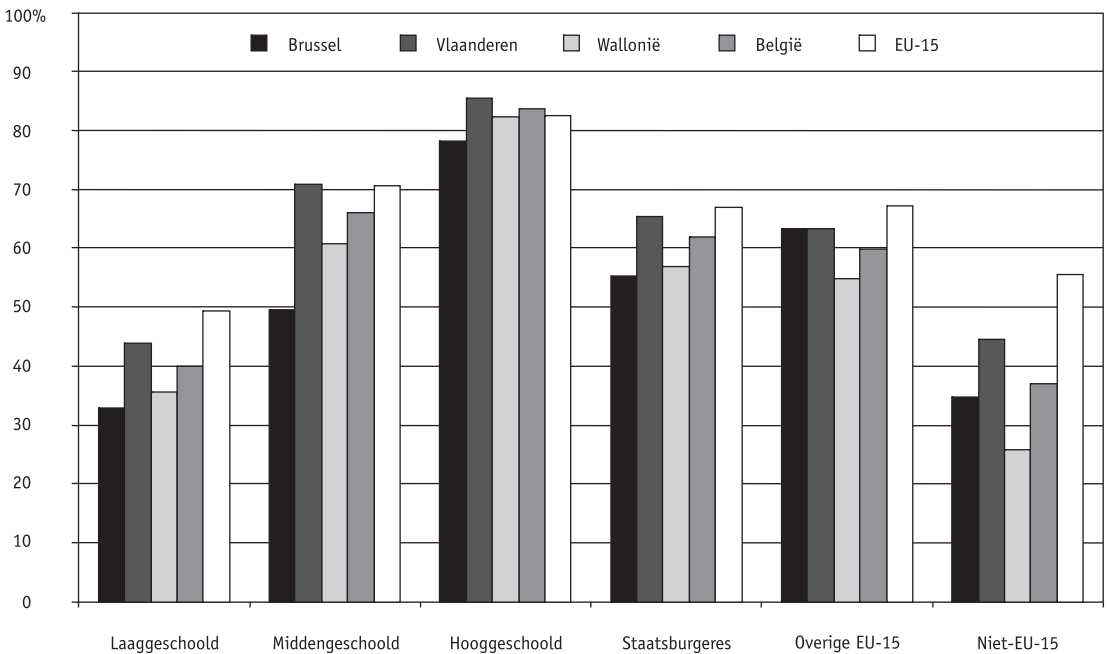
Loonkosten in de particuliere sector: loonmatiging a.u.b.

Zowel de theorie als de praktijk tonen aan dat arbeid door kapitaal wordt vervangen indien de lonen buitensporig stijgen. Inspanningen op het vlak van loonmatiging zijn dus gewenst, ook met het oog op de internationale concurrentiepositie van het land. De Bank verwijst hiervoor naar het ontwerp van sociaal akkoord dat de sociale partners opstelden voor de periode 2005-2006. Dit ontwerp bevat een indicatieve norm voor de groei van de loonkost per gewerkt uur in de particuliere sector van 4,5%.

In 2005 stijgen de uurlonen in de particuliere sector reeds met 2,2%. Zoals tabel 2 aangeeft, komt er daarmee een einde aan de vertraging van de loonkostenstijging die enkele jaren geleden werd ingezet. In de periode 2001-2002 zakte de loonstijging van gemiddeld 4,2% terug naar gemiddeld 1,7% in 2003-2004. In 2005 versnelt echter de groei van de loonkost opnieuw, namelijk tot 2,2%. De Bank ver-

Figuur 2.

Werkzaamheidsgraad van de 15-64-jarigen naar onderwijsniveau en nationaliteit (België, de gewesten en EU-15; tweede kwartaal 2005)

Bron: Europese Commissie (geciteerd in NBB, *Verslag 2005*, p. 78, kader 10).

klaart deze versnelling door de loonindexering die hoger lag dan aanvankelijk gedacht. Het effect van de automatische indexering zou – door de hogere olieprijs – opgelopen zijn van 1,4% in 2004 tot 2,1% in 2005. Het verslag raamt de toename van de conventionele uurlonen in 2005 op 2,5%. Het wijst ook op de beperkte loondrift (zie tabel 2). Dit verklaren de auteurs doordat steeds meer paritaire comités in een marge voorzien om binnen het bedrijf verhogingen te regelen (wat de loonmatiging kan hebben versterkt). Verder kan de uitbesteding van activiteiten de loonevolutie matigen. Ook de herstructurering van het personeelsbestand, die zich merkbaar maakt door het vertrek van oudere werknemers (met doorgaans hogere lonen) of door de invoering van deeltijdse en tijdelijke arbeidsovereenkomsten, kan leiden tot een groeivertraging bij de gemiddelde uurlonen. Tot slot wordt de loondrift ingeperkt door de beleidskeuze om de werkloosheidsuitkering te activeren en daardoor lagere brutolonen te realiseren.

Met betrekking tot de sociale bijdragen van de werkgevers, meldt de tabel twee tegenovergestelde trends. De ondernemingen ondervinden in 2005 een loonmatigend effect vanwege de vermindering van de werkgeversbijdragen aan de sociale zeker-

heid. Tegelijkertijd neemt de druk lichtjes toe op het vlak van de andere werkgeversbijdragen (zoals ontslagvergoedingen of pensioenplannen). Naast de kostenverlagende maatregelen voor ploegenarbeid, overuren, onderzoek en ontwikkeling, wijdt de Bank een kaderstuk aan de verminderingen van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid. Deze omvatten enerzijds een structurele vermindering van de bijdragen voor alle lonen en anderzijds een reductie voor kansengroepen. Door de daling van de werkgeversbijdragen wordt de concurrentiepositie van de bedrijven versterkt. De logica daarbij is dat lagere productiekosten voor lagere prijzen en meer verkoop zorgen en dus werkgelegenheid creëren. Daarbij wordt verondersteld dat de stijgende vraag naar arbeid wordt gecompenseerd door een voldoende aanbod aan arbeidskrachten (anders komen de lonen opnieuw onder druk te staan). Wat dit laatste betreft, merkt de Bank op dat – niettegenstaande de hoge werkloosheid – de Belgische arbeidsmarkt geen garantie biedt dat die extra vraag naar arbeid snel kan worden beantwoord. Daarvoor verloopt volgens de Bank de afstemming van het aanbod op de vraag te gebrekkig (er wordt onder andere gewezen op on-aangepaste kwalificaties en geringe geografische mobiliteit).

Tabel 2.

Loonkosten in de particuliere sector (veranderingspercentage ten opzichte van het voorgaande jaar)

	2001	2002	2003	2004	2005 (r)
Brutolonen per gewerkt uur	3,7	3,6	1,2	2,4	2,5
<i>Conventionele lonen (1)</i>	3,3	3,8	1,8	2,4	2,5
- Reële conventionele aanpassingen	0,8	1,5	0,4	1,0	0,4
- Indexering	2,5	2,3	1,5	1,4	2,1
<i>Loondrift (2)</i>	0,4	-0,2	-0,6	-0,1	0,1
Sociale bijdragen van werkgevers	0,2	0,7	0,3	-0,4	-0,3
- Sociale zekerheid	-0,1	0,3	0,1	-0,3	-0,4
- Overige bijdragen (3)	0,4	0,5	0,2	-0,2	0,1
Loonkosten per gewerkt uur	3,9	4,4	1,5	1,9	2,2

(1) In de paritaire comités vastgelegde loonsverhogingen

(2) Door de ondernemingen toegekende verhogingen en premies bovenop de centrale en sectorale collectieve overeenkomsten, loondrift als gevolg van veranderingen in de werkgelegenheidsstructuur en meetfouten.

(3) Niet aan de overheid betaalde bijdragen

Bron: Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Instituut voor de Nationale Rekeningen en NBB (geciteerd in NBB, *Verslag 2005*, p. 84, tabel 21).

Het verslag relateert het loonkostenverloop ook aan het loonniveau bij de belangrijkste Belgische handelspartners: Duitsland, Frankrijk en Nederland. Een kleine, open economie als België ondervindt immers meteen de gevolgen van sterk stijgende lonen. De concurrentiepositie van de ondernemingen wordt er zo sterk door aangetast, dat economische achteruitgang onvermijdelijk is. Op basis van het technische verslag van het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, besluit de Bank dat de uurlonen in de Belgische particuliere sector nagenoeg gelijke tred hielden met de gemiddelde evolutie van de uurlonen bij onze drie voornaamste handelspartners: voor de periode 1997-2004 zouden de uurloonlasten in België slechts 0,9 procentpunten sneller gestegen zijn. De sterke loonkostenstijging in 2005 heeft dit verschil in loonevolutie sinds 1997 echter vergroot tot 1,8 procentpunten.

Deze toename kan niet worden vermeden, enerzijds door een verkeerd ingeschatte loonindexering en anderzijds door een minder sterke loontoename in de drie buurlanden. De Bank herinnert eraan dat de door de sociale partners afgesproken loonnorm een maximale, indicatieve marge voor de groei van de uurlonen vertegenwoordigt. Indien de ramingen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven te wensen overlaten, leidt dit tot een verzwakking van de concurrentiepositie. De Bank geeft als voorbeeld de hoger dan geanticipeerde indexering in 2001-2002, waardoor de loonnorm van 6,4% werd overschreden. Dit betekent dat de loonkosten in België sneller toenamen dan in de drie buurlanden. De loonhandicap van 2002 werd in 2003-2004 wel gedeeltelijk tenietgedaan door een sneller dan verwachte daling van de inflatie en een tragere groei

van de lonen bij de drie belangrijkste handelspartners. Anno 2005 stijgen de uurlonen in Duitsland, Frankrijk en Nederland met gemiddeld 1,8%, terwijl de Belgische loonevolutie 2,2% bedraagt.

In het verslag wordt er bovendien op gewezen dat de gemiddelde loonkostenevolutie in de drie buurlanden uiteenlopende nationale patronen verbergt. De jaarlijkse stijging van de loonkosten loopt in België bijvoorbeeld parallel met die in Frankrijk, maar ligt heel wat lager dan die in Nederland. In vergelijking met Duitsland, stijgen de lonen dan weer veel sneller in België. De Bank verklaart het verschil met de Bondsrepubliek door te wijzen op de hoge werkloosheid in Duitsland en de vele sectorale akkoorden die eerder werkzekerheid dan loonsverhoging nastreven. Bovendien draagt de hervorming van de Duitse arbeidsmarkt op het vlak van de laagbetaalde banen er onrechtstreeks bij tot loonmatiging. Het pleidooi van de Nationale Bank is met andere woorden duidelijk: loonmatiging moet het concurrentievermogen zodanig versterken dat de welvaart op duurzame wijze kan worden veiliggesteld. Als het aan de Bank ligt, wordt concurrentiekracht het onderwerp van het jaar.

Reginald Loyen
Steunpunt WAV

Noot

1. Het verslag kan gedownload worden op http://www.nbb.be/pub/06_00_00_00_00/06_02_00_00_00/06_02_02_00_00.htm?l=nl&t=pe.